

Εθνικές ιαχές - Οι λέξεις που διέλυσαν στρατιές

του **Ηλία Γιαννακόπουλου**

*«Ω, παίδες Ελλήνων, ίτε Ελευθερούτε πατρίδ' ελευθερούτε... νυν υπέρ πάντων αγών» (Αισχύλος)
«Η ταν ή επί τας» (Σπαρτιάτισσα μητέρα)*

Πολλοί λαοί κατά τον εορτασμό των εθνικών τους επετείων έχουν την τάση να συμπυκνώνουν αυτές σε λέξεις ή φράσεις που αποτυπώνουν με ενάργεια το πατριωτικό ήθος και την εθνική υπερηφάνεια. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν και τα παρακάτω που διατρέχουν την Ελληνική ιστορία και λειτουργούν ως συνεκτικός δεσμός μεταξύ των Ελλήνων σε διαφορετικές ιστορικές περιόδους.

«Μολών λαβέ», «Ελευθερία ή θάνατος», «Όχι». Σε αυτά μπορεί να προστεθεί και η ιστορική απάντηση του τελευταίου βυζαντινού αυτοκράτορα Κωνσταντίνου Παλαιολόγου στην πρόταση-προτροπή του Μωάμεθ του Πορθητή για παράδοση της Κωνσταντινούπολης «Το δε την πόλιν σοι δούναι ουτ' εμόν εστίν ουτ' άλλου των κατοικούντων εν αυτή, κοινή γαρ γνώμη πάντες αυτοπροαιρέτως αποθανούμεν και ου φεισόμεθα της ζωής ημών».

Όλες αυτές οι λέξεις ή φράσεις λειτούργησαν ως πολεμικές ιαχές των αγωνιστών και εξέφραζαν την

αποφασιστικότητά τους και το αδούλωτο φρόνημά τους. Ο συνθηματικός τους χαρακτήρας διευκόλυνε τη βίωση του περιεχομένου τους από τα υποκείμενα του αγώνα αλλά κι από εκείνους που γιορτάζουν τη μνήμη τους.

Δεν αποτελεί παραδοξότητα το γεγονός πως πολλοί Έλληνες γνωρίζουν τα ιστορικά γεγονότα μέσα από αυτές τις λέξεις ή φράσεις. Εδώ λειτουργεί απόλυτα ο κανόνας των συνειρμών και της μνήμης, αφού έρχονται στην επιφάνεια πρόσωπα και γεγονότα που σχετίζονται με αυτά τα συνθηματικά διατυπωμένα λόγια.

Και τα τρία συνθήματα-ιαχές αναδεικνύουν περίτρανα το αξιολογικό βάρος της δύναμης της ψυχής ενάντια στη δύναμη της ύλης. Στον αγώνα του ανθρώπου για ελευθερία και αξιοπρέπεια πολλές φορές η πραγματικότητα (συνθήκες, αριθμός αντιπάλων...) υποχωρεί μπροστά στη θέληση για ζωή με ελευθερία.

Μας έλεγαν τρελούς

Όταν ειπώθηκαν τα «*μολών λαβέ*», «*ελευθερία ή θάνατος*» και το «*Όχι*» ο συσχετισμός των στρατιωτικών δυνάμεων ήταν συντριπτικά υπέρ των εχθρών. Συνιστούσε τον απόλυτο παραλογισμό κάθε σκέψη για αντίσταση και εξέγερση για ελευθερία. «*Ο κόσμος μας έλεγε τρελούς. Ημείς, αν δεν είμεθα τρελοί, δεν εκάναμε την επανάσταση....*» (Ομιλία Κολοκοτρώνη στην Πνύκα).

Ωστόσο, οι στατιστικές και η λογική των αριθμών υποχώρησαν και διαψεύστηκαν και κυριάρχησε απόλυτα η δύναμη της ηθικής και του δικαίου. Και είναι αυτό το στοιχείο που κατέστησε τις ιστορικές φράσεις: εθνική κραυγή και πυλώνα της εθνικής επιβεβαίωσης.

Η διαχρονικότητα και το βεληνεκές τους διαφαίνεται κι από το γεγονός ότι χρησιμοποιούνται κι από τα μεμονωμένα άτομα όταν θέλουν να υποδηλώσουν την αποφασιστικότητά τους και την άρνησή τους να αποδεχτούν τον εξευτελισμό και το συμβιβασμό σε καταστάσεις-προτάσεις που αποφλοιώνουν τον άνθρωπο από τη βαθύτερη ουσία του, την Ελευθερία και την Ηθική.

Από ιστορικής πλευράς το «*Μολών λαβέ*» και το «*Όχι*» χρεώνονται σε ιστορικά πρόσωπα, ενώ το «*Ελευθερία ή Θάνατος*» δεν έχει συγκεκριμένο κτήτορα ή γεννήτορα. Είναι σαν το σύνθημα-κραυγή του ελληνοϊταλικού πολέμου (1940) «*Αέρα*».

«Μολών λαβέ» και Θερμοπύλες

Το «*μολών λαβέ*» ειπώθηκε από το Σπαρτιάτη Λεωνίδα προς το βασιλιά των Περσών Ξέρξη που ζητούσε την παράδοση των αντιπάλων στη μάχη των Θερμοπυλών. Την πληροφορία μας τη δίδει ο Πλούταρχος (και όχι ο Ηρόδοτος ως όφειλε) «*Πάλιν δε του Ξέρξου γράψαντος, πέμψων τα όπλα... αντέγραψε: Μολών λαβέ*».

Ωστόσο, εκτός από το «*μολών λαβέ*» ιστορικής σημασίας είναι και η απάντηση του Λεωνίδα στην προτροπή-πρόταση του Ξέρξη «*Έξεστι σοι μη θεομαχούντι, μετ' εμού δε ταττομένω, της Ελλάδος μοναρχείν*» / «*ει τα καλά του βίου εγίγνωσκες, απέστης αν της των αλλοτρίων επιθυμίας· εμοί δε κρείττων ο υπέρ της Ελλάδος θάνατος του μοναρχείν των ομοφύλων...*» (Έχεις τη δυνατότητα να μην τα βάλεις με τους θεούς, να ταχθείς με το μέρος μου και να γίνεις μονάρχης στην Ελλάδα... / Αν ήξερες τι είναι καλό στη ζωή, θα απείχες από το να επιθυμείς αυτά που ανήκουν σε άλλους. Για μένα, είναι καλύτερο να πεθάνω για την Ελλάδα παρά να είμαι μονάρχης στους ομόφυλους μου).

Άλλοι κόσμοι, διαφορετικές κοσμοθεωρίες, αλλιώτικοι άνθρωποι, ιδιαίτερες λέξεις-απαντήσεις. Για όλα αυτά είχε ενημερωθεί ο Πέρσης στρατηγός Τριτανταίχιμης, μαθαίνοντας πως οι Έλληνες αγωνίζονται στην Ολυμπία. «*Παπαί, Μαροδόνιε, κοίους επ' άνδρας ήγαγες μαχησομένους ημέας, οι*

ου περί χρημάτων τον αγώνα ποιούνται, αλλά περί αρετής» (Αλίμονο, Μαρδόνιε, εναντίον ποιων ανδρών οδήγησες εμάς να πολεμήσουμε, οι οποίοι δεν αγωνίζονται για τα χρήματα αλλά για την αρετή).

«Ελευθερία ή Θάνατος» και το 1821

Το «Ελευθερία ή Θάνατος», αν και είχε έναν διλημματικό χαρακτήρα δεν αποκάλυπτε τους φόβους και την ανασφάλεια των υπόδουλων Ελλήνων, αλλά την εδραία πεποίθησή τους πως η ζωή έχει νόημα μόνο αν είναι ελεύθερη.

Γι' αυτό το συνθηματικό «Ελευθερία ή Θάνατος» κατέστη η εθνική κραυγή και σάλπισμα ενάντια σε εκείνους που κρατούσαν αιχμάλωτα τα σώματα των Ελλήνων, αλλά όχι το φρόνημα.

Το σύνθημα αυτό υπήρχε σε πολλές σημαίες των Ελλήνων επαναστατών, αλλά και υιοθετήθηκε ή προϋπήρχε ως σύνθημα και σε άλλους λαούς (Ουρουγουάη).

Εξάλλου στο ίδιο πλαίσιο βιοθεωρίας κινείται και ο Θούριος του Ρήγα Φεραίου «*Καλύτερα μιας ώρας ελεύθερη ζωή, / παρά σαράντα χρόνια σκλαβιά και φυλακή. / Τι σ' ωφελεί αν ζήσεις, και είσαι στη σκλαβιά;*». Αν κάποιος σε αυτό το σύνθημα διείδαν έναν πεισιθάνατο τόνο, τότε κάτι δεν έγινε αντιληπτό από τους συμβιβασμένους.

Το ΟΧΙ και η αντίσταση των Ελλήνων

Το εμβληματικό ΟΧΙ που κυριάρχησε ως σύνθημα και τροφοδότησε με υλικό ποιητές, δοκιμογράφους και καλλιτέχνες γενικότερα ταυτίστηκε με τον ελληνοϊταλικό πόλεμο του 1940, αφού από την πρώτη στιγμή έγινε αποδεκτό όχι μόνο ως εθνική στάση απέναντι στον ιταμό επιδρομέα, αλλά και ως στάση ζωής. Αποτέλεσε την απάντηση των Ελλήνων μέσα από το στόμα του Ιωάννη Μεταξά στην αλαζονική συμπεριφορά του Μουσολίνι.

Βέβαια, οι Έλληνες ταλαιπωρήθηκαν μέχρι να αποδεχτούν πως το υπερήφανο ΟΧΙ ειπώθηκε από έναν δικτάτορα. Την ιστορία τη μελετάμε, την ερμηνεύουμε. Δεν μπορούμε, όμως, να την αλλάξουμε ως γεγονός.

Το παράδοξο ήταν πως ο Μεταξάς ήταν ο μόνος άνθρωπος που μπορούσε να πει ΝΑΙ στο φασισμό και ναζισμό. Ωστόσο, απάντησε ΟΧΙ στον Ιταλό πρεσβευτή κι αυτό στάθηκε η εθνική κραυγή των Ελλήνων στο ελληνοαλβανικό μέτωπο του πολέμου ενάντια στους Ιταλούς.

Ο αμίμητος ενθουσιασμός, με τον οποίο οι Έλληνες οικειοθελώς προσέτρεξαν στο μέτωπο σκίασε τα πολιτικά φρονήματα του δικτάτορα Μεταξά. Τότε προείχε ο αγώνας κατά των Ιταλών και εν συνεχεία των Γερμανών.

Η αδέκαστος ιστορία θα μας διδάξει το γιατί ένας φίλος του φασισμού-ναζισμού είπε ΟΧΙ και μάλιστα χωρίς ενδοιασμό εκείνο το πρωινό της 28ης Οκτωβρίου 1940. Σχετικά ο ίδιος ο πρεσβευτής των Ιταλών Γκράτσι γράφει στα απομνημονεύματά του που κυκλοφόρησαν το 1945:

«Έχω εντολή κ. Πρωθυπουργέ να σας κάνω μια ανακοίνωση και του έδωσα το έγγραφο. Παρακολούθησα τη συγκίνηση εις τα χέρια και εις τα μάτια του. Με σταθερή φωνή και βλέποντάς με κατάματα ο Μεταξάς μου είπε: 'Αυτό σημαίνει πόλεμο'. Του απάντησα ότι αυτό θα μπορούσε να αποφευχθεί. Μου απάντησε ΟΧΙ. Του πρόσθεσα ότι αν ο στρατηγός Παπάγος... ο Μεταξάς με διέκοψε και μου είπε: ΟΧΙ! Έφυγα υποκλινόμενος με τον βαθύτερο σεβασμό, προ του γέροντος αυτού, που προτίμησε τη θυσία αντί της υποδουλώσεως». Η συνέχεια είναι γνωστή. Ο ελληνικός στρατός κατένικησε τους Ιταλούς και το ΟΧΙ ως σύνθημα θέρμαινε τις ψυχές τους στα χιόνια και

στις παγερές νύχτες του πολέμου.

Ιαχές και αξιακός κώδικας

Η καταγραφή και η αδρομερής αυτή παρουσίαση των τριών αυτών συνθημάτων, που αγκαλιάζουν την ιστορία των Ελλήνων, αποτέλεσε αντικείμενο έρευνας των γλωσσολόγων, των ψυχολόγων, των κοινωνιολόγων και των εθνολόγων.

Αναζητούν όλοι τη δύναμη που ασκούν τέτοιου είδους λέξεις-κραυγές στον ψυχισμό και το ηθικό των πολεμιστών, αλλά και στη διαμόρφωση του πατριωτικού και εθνικού φρονήματος.

Μπορεί κάποια από αυτά να χρεώνονται σε κάποια ιστορικά πρόσωπα (Λεωνίδα, Μεταξάς), αλλά οι αναλύσεις αναζητούν τα αίτια και τα αποτελέσματα αυτών των ιαχών-κραυγών. Κι αυτό γιατί τα άτομα εκτός από τις πολιτικές τους πεποιθήσεις και ατομικές ιδιαιτερότητες διαμορφώνονται από το κοινωνικό, πολιτιστικό, ιστορικό και εθνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο ζουν και πολιτεύονται.

Ο Λεωνίδα, δηλαδή, ως βασιλιάς των Σπαρτιατών δεν μπορούσε να πει κάτι διαφορετικό από το «μολών λαβέ». Το «μολών» (βλώσκω) θα μπορούσε να αντικατασταθεί από το «ελθών».

Ο Λεωνίδα, όμως, με το «μολών» ήθελε να τονίσει και να προκαλέσει το μέγεθος της ανδρείας των Περσών (αν τολμάς, έλα να τα πάρεις / αν έχεις τα κότσια).

Το «Ελευθερία ή θάνατος» με το διλημματικό του χαρακτήρα αντανάκλουσε το μέγεθος της οργής, της αποφασιστικότητας, αλλά και της ανδρείας των Ελλήνων. Ο φόβος του θανάτου υποχώρησε μπροστά στην διεκδίκηση του απόλυτου αγαθού της ελευθερίας.

Το ΟΧΙ, έστω και μονολεκτικό, λειτούργησε πολλαπλασιαστικά στην καλλιέργεια του πνεύματος της ανυποταγής και της εθνικής αξιοπρέπειας. Οι διαταγές της επιστράτευσης και κάποιες «ρεαλιστικές» φωνές για συμβιβασμό κατέστησαν άκυρες ή ανενεργές από την ένταση και το σημασιολογικό βάρος μιας λέξης, του ΟΧΙ.

Τα τρία αυτά συνθήματα-ιαχές αποτελούν κομμάτια του αξιακού κώδικα του Ελληνισμού και προσδιορίζουν ακόμη την εθνική του συμπεριφορά, του τύπου «*Την πατρίδα δε ουκ ελάσσω παραδώσω, πλείω δε και αρείω όσης αν παραδέξωμαι*» (Όρκος Αθηναίων Εφήβων).

Ο όρκος των Αθηναίων εφήβων θα μπορούσε να αποτελέσει ειδικό άρθρο του Συντάγματος για τους υπεύθυνους των εθνικών θεμάτων (Πρόεδρος Δημοκρατίας, Πρωθυπουργός, Βουλευτές...)

Εξάλλου, το «ελεύθερον ήμαρ» ως ατομικό και κοινωνικό πρόταγμα συνοδεύει κάθε βήμα των Ελλήνων από τον Όμηρο μέχρι σήμερα. «*Όσσον σευ, ότε κεν τις Αχαιών χαλκοχιτώνων / δακρυόεσσαν άγηται ελεύθερον ήμαρ απούρας*» (Ιλιάδα, Ζ 454-455). (*Όσο εσένα, όταν κανείς των Αχαιών σε πάρει για σκλάβο του με οδυρμό την λευτεριά σου χάσεις*). (Ο Έκτωρ προς την Ανδρομάχη).

18.10.2018

Πηγή: SLpress.GR

